

แด่

คุณพ่อ คุณแม่และครูบาอาจารย์

คำนำครั้งที่ 1

หนังสือเรื่อง “เศรษฐกิจชุมชน: การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง” เป็นการรวบรวมบทความวิชาการของผู้เขียนจากหลายๆ ที่แต่ละช่วงเวลา ในการตีพิมพ์บทความวิชาการในวารสารที่มีชื่อเสียงในประเทศไทย ที่อยู่ในศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย หรือ Thai-Journal Citation Index Centre (TCI) ฐานระดับ 1, ฐานระดับ 2 และตีพิมพ์เผยแพร่ในการประชุมระดับชาติในสถานที่ต่างๆ

เนื้อหาในหนังสือเรื่อง “เศรษฐกิจชุมชน: การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง” เกิดจากการลงพื้นที่ชุมชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ในงานวิจัยส่วนตัวของผู้เขียน การร่วมมือการพัฒนาทักษะและอาชีพกับศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (UBI BRU) ที่ต้องการบูรณาการศาสตร์ องค์ความรู้ภายในมหาวิทยาลัยให้เกิดความเชื่อมโยงชุมชนท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชนสู่เชิงพาณิชย์ให้เกิดความยั่งยืนกับชุมชนในพื้นที่ในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากให้ดีขึ้น จากการลงพื้นที่ตั้งแต่ปี 2558 ถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้เขียนได้เห็นความหลากหลายของชุมชนและแนวทางการพัฒนาชุมชนกับคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ที่ต้องการให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทชุมชนจึงมีการพิจารณาถึงการจะทำอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากเนื้อแท้ของชุมชน อันเกิดจากภายในชุมชนที่มีการระดมความคิดออกมาจากจิตวิญญาณของชุมชนที่มีการร่วมมือกันจากฐานการพึ่งพาตนเองสู่ชุมชนแล้วก่อตัวให้เป็นวิสาหกิจชุมชนและมองไปไกลถึงการยกระดับเป็นกิจการเพื่อสังคมให้กับกลุ่มผู้เสียเปรียบทางสังคมในด้านต่างๆ เช่น สตรี ผู้สูงอายุ แรงงานข้ามชาติ เป็นต้น โดยหนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์ให้เข้าใจ แนวคิดสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมจากการนำหลักการ ทฤษฎี วิธีการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งประเทศมาเป็นแนวทาง รวมทั้งงานวิจัยของผู้เขียนที่สอดแทรกในนี้ด้วย

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ คงมีประโยชน์สำหรับนักศึกษาหรือผู้ที่สนใจสำหรับบุคคลทั่วไป นักวิชาการต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนบนฐานการพึ่งตนเองผ่านวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนได้ และท้ายที่สุดถ้าหากหนังสือเล่มนี้มีประโยชน์ทางวิชาการ ในการรวบรวมบทความวิชาการครั้งนี้ผู้เขียนขออุทิศความดีที่เกิดจากหนังสือเล่มนี้ให้กับคุณพ่อวิเชียร แก้วขวัญไกร- คุณแม่บังอร แก้วขวัญไกรและครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนวิชาทั้งความรู้และแนวคิดต่างๆ ให้เกิดองค์ความรู้ทางความคิดในการผลิตหนังสือเล่มนี้

ทศพร แก้วขวัญไกร

มกราคม 2565

คำนำครั้งที่ 2

หนังสือเรื่อง “เศรษฐกิจชุมชน: การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง” ได้ออกเผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ.2565 ไปยังห้องสมุดหลายๆ สถาบันการศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชนบุรีรัมย์และอื่นๆ รวมทั้งเผยแพร่ในรูปแบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์บุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (blog.bru.ac.th/members/keawkaunkhai578/) สามารถสืบค้นข้อมูลได้หลากหลายมากขึ้น สำหรับผู้ที่สนใจทั้งนักศึกษา นักวิชาการ คณาจารย์หรือประชาชนที่มีความสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองในเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

เนื้อหานี้ได้เพิ่มเติมจากคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน ว่าด้วยการบริหารวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยบทที่ 1 ได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงในบริบทสังคมไทยด้วยการสอดแทรกกรณีตัวอย่างของวิสาหกิจชุมชนของไทยที่ประสบผลสำเร็จ พร้อมทั้งยกพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องให้สมบูรณ์มากขึ้น บทที่ 2 มีการเพิ่มผลการวิจัยด้านวิสาหกิจชุมชนมาสนับสนุนมากขึ้น ก่อให้เกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม บทที่ 3 ได้อธิบายเกี่ยวกับ “ทุน” ให้มีความชัดเจนขึ้น รวมทั้งขยายความพร้อมยกตัวอย่าง “ทุนทางการเงิน” ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย บทที่ 4 ได้ขยายความเกี่ยวกับ “ต้นทุนค่าเสียโอกาส” ที่สื่อความหมายชัดเจนขึ้น บทที่ 5 ได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเปรียบเทียบเศรษฐกิจศาสตร์สวัสดิการ สวัสดิการสังคม สวัสดิการชุมชน เพื่อสนับสนุนการผลิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน และบทที่ 6 ได้มีการสลับกับบทที่ 7 เพื่อให้ภาพรวมเนื้อหาสอดคล้องกัน โดยบทนี้ได้เปลี่ยนชื่อเรื่องเป็น “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิสาหกิจชุมชน: พลังค์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก”

หนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น จากคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้รู้ทั้งหลาย ทำให้หนังสือเล่มนี้ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และหวังเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจ “เศรษฐกิจชุมชน: การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง” คงเป็นประโยชน์โดยตรงและให้ความรู้พื้นฐาน แนวทางแก่ทุกท่านไม่มากก็น้อย

ทศพร แก้วขวัญไกร

มกราคม 2567

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(ก)
สารบัญ	(ข)
สารบัญรูปภาพ	(ช)
สารบัญตาราง	(ฅ)
บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นวิสาหกิจชุมชน	1
พัฒนาการและความหมายของวิสาหกิจชุมชน	1
ความสำคัญของวิสาหกิจชุมชน	4
แนวคิดของวิสาหกิจชุมชน	6
ประเภทและรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน	9
ปัจจัยสำคัญของวิสาหกิจชุมชน	12
เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน	15
กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทยที่ประสบผลสำเร็จ	16
บทส่งท้ายกรอบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน	19
เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 1	20
บทที่ 2 การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน	24
บทบาทและความสำคัญของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน	24
การบริหารจัดการสำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน	26
วิเคราะห์การบริหารจัดการของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน	29
การจัดการอย่างสมดุลระหว่างผู้ประกอบการกับการบริหารจัดการ	31
องค์ประกอบของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน	32
การวางแผนเพื่อการดำเนินวิสาหกิจชุมชน	32
การจัดองค์การวิสาหกิจชุมชน	34
การจัดการทรัพยากรมนุษย์	36
การจัดการประเมินผลวิสาหกิจชุมชน	38
การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนภายใต้ความเสี่ยง	42

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทส่งท้าย	44
เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 2	45
บทที่ 3 การบริหารจัดการทุนชุมชน	49
แนวคิดและความสำคัญของทุนชุมชน	50
องค์ประกอบของทุนชุมชน	50
ทุนธรรมชาติ	51
ทุนวัฒนธรรม	51
ทุนมนุษย์	52
ทุนสังคม	53
ทุนการเมือง	53
ทุนก่อสร้าง	53
ทุนการเงิน	53
การบริหารจัดการระบบการสะสมทุนชุมชน	54
การวิเคราะห์ในการดำเนินงานการจัดการทุน	58
บทส่งท้ายแห่งความท้าทายของการจัดการแกนทุน	62
เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 3	63
บทที่ 4 การจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน	65
บริบท	65
บริบทของแนวคิด/ทฤษฎีลดรายจ่ายเพิ่มรายได้	65
แนวคิดการผลิต แนวคิดต้นทุนและแนวคิดรายรับ	65
แนวคิดตรวจสอบภูมิคุ้มกันผ่านการทำบัญชีครัวเรือน	69
แนวคิดเกี่ยวกับอาชีพเสริม	73
การพัฒนาทรัพยากรการผลิตและวิสาหกิจชุมชน	73
แนวคิดสมดุลทรัพยากรภายในชุมชนต่อการทดแทนนำเข้านอกชุมชน	74

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
หลักการเพิ่มประสิทธิภาพด้วย PDCA และวงจรการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	75
ภายใต้กรอบแนวคิด PDCA กับวงจรการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการเพิ่มประสิทธิภาพวิสาหกิจชุมชน	78
บทสรุป	80
เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 4	81
บทที่ 5 เศรษฐกิจชุมชน: หุ้นส่วนการพึ่งพาตนเองผ่านแนวคิดสวัสดิการชุมชน	83
บทนำ	83
แนวคิดและความสำคัญของสวัสดิการ	84
แนวคิดและความสำคัญของสวัสดิการเศรษฐศาสตร์	84
แนวคิดและความสำคัญของสวัสดิการสังคม	85
แนวคิดและความสำคัญของสวัสดิการชุมชน	87
หลักการและวิธีการในการจัดการสวัสดิการชุมชน	91
แนวทางการจัดการสวัสดิการชุมชน	94
กรณีศึกษาการจัดการกองทุนเพื่อสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ	96
การจัดการสวัสดิการรูปแบบองค์กรการเงินชุมชน	97
การจัดการสวัสดิการรูปแบบธุรกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน	99
การจัดการสวัสดิการรูปแบบความเชื่อ ศรัทธา อุดมการณ์และศาสนา	100
การจัดการสวัสดิการรูปแบบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	101
การจัดการสวัสดิการรูปแบบชุมชนเมือง	102
การจัดการสวัสดิการรูปแบบผู้ยากลำบาก	103
การจัดการสวัสดิการรูปแบบผู้สูงอายุ	104
บทส่งท้าย	106
เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 5	107

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 เครื่องข่ายวิสาหกิจชุมชน	110
บทนำ	110
แนวคิดและความสำคัญของเครือข่าย	111
แนวคิดเครือข่าย	112
แนวคิดเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายสังคม	113
ลักษณะและองค์ประกอบของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	116
การสร้างเครือข่ายและกระบวนการทำงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	117
แนวคิดใหม่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่กิจการเพื่อสังคม	120
สร้างการเคลื่อนไหว	121
สร้างศักยภาพ	122
สร้างตลาด	123
สร้างศักยภาพปัจจัยพื้นฐาน	124
ขยายฐานเครือข่ายกับผู้ประกอบการที่เสียเปรียบทางสังคม	125
กรณีเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย	129
การรักษาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน	133
สรุป	134
เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 6	135
บทที่ 7 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับวิสาหกิจชุมชน: พลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก	138
บทนำ	138
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ	139
ปัจจัยต่างๆ และผลกระทบต่อการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	141
พฤติกรรมอุปสงค์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	142
พฤติกรรมอุปทานการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	144
วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	145

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทรงคุณค่าทางสังคมในกลมกลืนในแต่ละบริบทของท้องถิ่นสู่การเป็นมรดกการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนสู่ศตวรรษที่ 21	146
การสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทรงคุณค่าของสังคมด้วยการสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	147
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้แนวคิดมรดกเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน	148
สรุป	149
เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 6	150
บทที่ 8 วิจัยชุมชนเพื่อชุมชน	153
บทนำ	153
แนวคิดการวิจัยชุมชนเพื่อชุมชน	154
การพัฒนานักวิจัยชุมชน	159
แนวทางการวิจัยสำหรับนักวิจัยชุมชน/นักวิจัยชาวบ้าน	162
งานวิจัยแก้ไขปัญหาชุมชน	164
สรุปวิจัยชุมชนเพื่อชุมชน	166
เอกสารอ้างอิงประจำบทที่ 8	168
บรรณานุกรม	170
ภาคผนวก	
ประวัติผู้เขียน	

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่		หน้า
รูปภาพที่ 1.1	กระบวนการเศรษฐกิจฐานรากแห่งทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจแห่งการแข่งขันอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง	5
รูปภาพที่ 1.2	เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน	15
รูปภาพที่ 2.1	กรอบแนวความคิดของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน	25
รูปภาพที่ 2.2	สามองค์ประกอบของฐานการจัดการองค์การวิสาหกิจชุมชน	34
รูปภาพที่ 3.1	องค์ประกอบความยั่งยืนของชุมชนด้วยทุนชุมชน	51
รูปภาพที่ 3.2	การบูรณาการความสัมพันธ์ของทุนทั้ง 7 ประเภท	54
รูปภาพที่ 3.3	มิติแห่งระบบตัวชี้วัดการสะสมทุน	57
รูปภาพที่ 3.4	กรอบแนวความคิดเพื่อการดำเนินการจัดการระบบทุน	60
รูปภาพที่ 4.1	กรอบแนวคิดความเชื่อมโยงการสร้างคุณสมบัติทรัพยากรภายในชุมชน	74
รูปภาพที่ 4.2	วงจรการจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	77
รูปภาพที่ 4.3	วงจรการจัดการชุมชนบนฐานทรัพยากรภายใน	78
รูปภาพที่ 4.4	กรอบแนวคิด PDCA กับการเพิ่มประสิทธิภาพวิสาหกิจชุมชน	79
รูปภาพที่ 5.1	กรอบแนวคิดสวัสดิการสังคม	87
รูปภาพที่ 5.2	ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ, สวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชน	91
รูปภาพที่ 5.3	รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน	94
รูปภาพที่ 6.1	การขับเคลื่อนทุกมิติเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน	111
รูปภาพที่ 6.2	เครือข่ายแบบดาว	114
รูปภาพที่ 6.3	เครือข่ายแบบเส้น	114
รูปภาพที่ 6.4	เครือข่ายแบบวงกลม	114
รูปภาพที่ 6.5	เครือข่ายแบบรูปวาย	115
รูปภาพที่ 6.6	เครือข่ายแบบโครงสร้างต้นไม้	115
รูปภาพที่ 6.7	หลักการเกิดเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	119
รูปภาพที่ 6.8	ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างแนวคิดใหม่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่กิจการเพื่อสังคม	121
รูปภาพที่ 6.9	หลักเกณฑ์แนวคิดใหม่ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่กิจการเพื่อสังคม	128

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพที่	หน้า
รูปภาพที่ 6.10	
ขับเคลื่อนแนวคิดใหม่ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสู่กิจการเพื่อสังคมและขยายฐานเครือข่ายกับผู้ประกอบการที่เสียเปรียบทางสังคม	129
รูปภาพที่ 7.1	
ความเชื่อมโยงบูรณาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจ	141
รูปภาพที่ 7.2	
นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับลักษณะพฤติกรรมการท่องเที่ยว	142
รูปภาพที่ 7.3	
ความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับความสัมพันธ์เชิงซ้อนวัฒนธรรมพื้นถิ่น	145
รูปภาพที่ 7.4	
ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	147

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
ตารางที่ 2.1	กรอบของการจัดการธุรกิจ	30
ตารางที่ 2.2	กรอบของการตัดสินใจ	31
ตารางที่ 4.1	แนวทางการจัดการทำบัญชีครัวเรือน: แบบบันทึกรายรับ	70
ตารางที่ 4.2	แนวทางการจัดการทำบัญชีครัวเรือน: แบบบันทึกรายจ่าย	71
ตารางที่ 4.3	แนวทางการจัดการทำบัญชีครัวเรือน: สรุปรายรับ-รายจ่าย	73
ตารางที่ 5.1	เปรียบเทียบแนวคิดเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ สวัสดิการสังคมและสวัสดิการชุมชน	90
ตารางที่ 5.2	กรณีศึกษาการจัดการกองทุนเพื่อสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ	97
ตารางที่ 8.1	ความเหมือนหรือความแตกต่างกันของงานวิจัยทั่วไปกับงานวิจัยชุมชน	158